

Πανελλήνιες Εξετάσεις Ημερήσιων Γενικών Λυκείων

Εξεταζόμενο Μάθημα: Αρχαία Ελληνικά Θεωρητικής Κατεύθυνσης

Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

A.1.

Επομένως, ούτε εκ φύσεως ούτε αντίθετα από τη φύση μας δημιουργούνται μέσα μας οι [ηθικές] αρετές, αλλά δημιουργούνται σε εμάς που έχουμε από τη φύση μας την ιδιότητα να τις δεχτούμε, τέλειοι [σε αυτές] γινόμαστε με τη διαδικασία του εθισμού.

Επιπλέον όσες ιδιότητες υπάρχουν σε εμάς από τη φύση, αποκτούμε πρώτα τις δυνατότητες για αυτές, κι ύστερα προχωρούμε στις αντίστοιχες ενέργειες [αυτό ακριβώς γίνεται φανερό στην περίπτωση των αισθήσεων · πράγματι δεν αποκτήσαμε τις αισθήσεις μας έχοντας δει ή έχοντας ακούσει πολλές φορές, αλλά, αντίθετα, έχοντάς τες τις χρησιμοποιήσαμε] · αντίθετα τις [ηθικές] αρετές τις αποκτούμε, αφού πρώτα τις εφαρμόσουμε στην πράξη, όπως ακριβώς [γίνεται] και στις άλλες τέχνες όσα δηλαδή πρέπει, αφού τα μάθουμε, να τα κάνουμε, αυτά τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα, όπως χτίζοντας γίνονται οι οικοδόμοι και παίζοντας κιθάρα οι κιθαριστές · με τον ίδιο τρόπο λοιπόν, κάνοντας δίκαιες πράξεις γινόμαστε δίκαιοι, συνετές [πράξεις] [γινόμαστε] συνετοί, ανδρείες [πράξεις] [γινόμαστε] ανδρείοι.

B.1.

Ο Αριστοτέλης στο κείμενο αυτό κάνει λόγο για τις διανοητικές και ηθικές αρετές, καθώς και για τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο κατακτάται η καθεμιά.

Η διανοητική αρετή συνδέεται με το έλλογο μέρος της ψυχής. Έτσι οι παράγοντες που συμβάλλουν στη γένεση και την επαύξηση των διανοητικών αρετών είναι κατά κύριο λόγο η διδασκαλία, η οποία απαιτεί εμπειρία και χρόνο. Την κύρια, λοιπόν, ευθύνη για τη μετάδοσή τους, πέρα από το ίδιο το άτομο, την έχει ο δάσκαλος.

Η ηθική αρετή συνδέεται με το επιθυμητικόν, δηλαδή το μέρος εκείνο της ψυχής που μετέχει και του αλόγου και του ελλόγου. Η κατάκτηση των ηθικών αρετών οφείλεται στον εθισμό «ἔθος», δηλαδή στη συνήθεια που δημιουργείται με την επανάληψη μιας ενέργειας. Μάλιστα, ο Αριστοτέλης, για να στηρίξει αυτή του την άποψη, συνδέει ετυμολογικά τη λέξη «ηθική», όρο τον οποίο δημιούργησε ο ίδιος, με τη λέξη «ἔθος». ο χαρακτήρας του ανθρώπου και τα ποιοτικά γνωρίσματά του διαμορφώνονται με τη συνειδητή επανάληψη των ίδιων ενεργειών, με αποτέλεσμα να γίνονται αναπόσπαστο στοιχείο της προσωπικότητάς του.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι την ευθύνη για την κατάκτηση των ηθικών αρετών την έχει ο ίδιος ο άνθρωπος. Εξαρτάται μάλιστα σε απόλυτο βαθμό από τον αυτόν αν θα φτάσει στο στόχο του. Για να το κατορθώσει πρέπει να καταβάλει επίπονη προσπάθεια και αγώνα, να εθίσει την ψυχή του σε πράξεις ενάρετες, να την καλλιεργήσει «διά τοῦ ἔθους».

B.2.

Στην προηγούμενη ενότητα ο Αριστοτέλης απέδειξε ότι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως «Οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται» αλλά είναι αποτέλεσμα εθισμού. Παράλληλα, βέβαια, τόνισε ότι: α) οι άνθρωποι είναι προικισμένοι από τη φύση με την ικανότητα να δεχτούν τις ηθικές αρετές. Ο άνθρωπος, για παράδειγμα, όταν γεννιέται, είναι εφοδιασμένος από τη φύση με δυνατότητες και β) αυτές γίνονται πράξη, όταν ακολουθήσει η ενέργεια, με την άσκηση είναι δυνατόν στο θέμα της αρετής οι άνθρωποι να «τελειοποιούνται», να φτάνουν στην τελείωση.

Ο Αριστοτέλης με τη φράση αυτή θα προσπαθήσει να αποδείξει ότι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως.

Σε όσα χαρακτηριστικά έχουμε από τη φύση μας, αυτά έχουν εκ των προτέρων μέσα τους τη δυνατότητα να πραγματωθούν, αλλά η πραγμάτωσή τους έρχεται ύστερα χωρίς να χρειάζεται ο εθισμός.

Αντίθετα στις ηθικές αρετές προηγείται η ενέργεια, δηλαδή η εξάσκηση, η επανάληψη μιας ενέργειας, και ακολουθεί η κατάκτηση της ηθικής αρετής. Αλλά για να γίνει η αρετή από προδιάθεση αποκτημένη ιδιότητα, είναι ανάγκη ο άνθρωπος να ασκηθεί σε

αυτή. Ο Αριστοτέλης για τον τρόπο άσκησης αναφέρει «γιατί όσα πρέπει να κάνουμε αφού τα μάθουμε, τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα [ἄ γάρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιούντεςμανθάνομεν]». Δύο παραδείγματα από την καθημερινή ζωή, που αφορούν τις πρακτικές τέχνες αποδεικνύουν την αλήθεια της θέσης αυτής : για να αποκτήσει δηλαδή κανείς την ικανότητα του οικοδόμου ή του κιθαριστή, πρέπει πρώτα να εξασκηθεί στο χτίσιμο ή στο παίξιμο κιθάρας αντίστοιχα. Αναλογικά με αυτά τα δύο παραδείγματα αναφέρονται τρία παραδείγματα από το χώρο της ηθικής, από τα οποία φαίνεται ότι οι δίκαιοι, οι σώφρονες και οι ανδρείοι αποκτούν τις συγκεκριμένες ιδιότητες έχοντας ασκηθεί σε αντίστοιχες δίκαιες, συνετές και ανδρείες πράξεις. Αυτό, λοιπόν, που συμβαίνει στις πρακτικές τέχνες, συμβαίνει και στις ηθικές αρετές : με την επανάληψη και τον εθισμό σε ηθικές πράξεις αποκτούμε τις ηθικές αρετές. Συμπερασματικά, λοιπόν, οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, αφού δεν ακολουθούν την πορεία όσων υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως.

B.3.

Σελ. 152 – 153 «Πριν από όλα όμως ... σε ηθικές και διανοητικές»

B.4.

οὔσης : απουσία, ουσιώδης

ἔσχηκε : σχέση, ένοχος

πεφυκότων : φύση, έμφυτος

χρησάμενοι : χρέος, εύχρηστος

μανθάνομεν : μάθηση, αμαθής

Γ.1.

Διότι νομίζω ότι εσείς δεν αγνοείτε, ότι έχουν γίνει ήδη πολλές πράξεις τέτοιου είδους, οι οποίες στην αρχή βέβαια όλοι θεώρησαν ότι είναι συμφορές, και συμπόνεσαν αυτούς που τις έπαθαν, ύστερα όμως κατάλαβαν ότι αυτές οι ίδιες έχουν γίνει αιτίες των μεγαλύτερων καλών. Και γιατί πρέπει να μιλάω για τα μακρινά; Αλλά και τώρα βέβαια τις πόλεις που έχουν τα πρωτεία, λέω και την πόλη των Αθηναίων και των Θηβαίων, θα μπορούσαμε να βρούμε ότι δεν είχαν μεγάλη πρόοδο από την ειρήνη, αλλά για όποιους λόγους αφού στον πόλεμο αρχικά καταστράφηκαν πάλι ανέκτησαν τη δύναμή τους, γι' αυτούς τους λόγους η μια έγινε αρχηγός των Ελλήνων, και η άλλη στο παρόν έχει γίνει τόσο μεγάλη, όσο κανένας ποτέ ως τώρα δεν προσδοκούσε ότι θα γίνει. Διότι η φήμη και η δόξα όχι με την ησυχία αλλά με τους αγώνες συνηθίζουν να γίνονται.

Γ.2.

ἔ
πορρωτάτω
εὖ
ὑμῶν αὐτῶν
ἡγεμόσι
ῶετο
ὑπειλήφθαι
τοῖς πεισομένοις
γνοίη
κατάστηθι

Γ.3.α.

ὑμᾶς: υποκείμενο στο ειδικό απαρέμφατο ἀγνοεῖν, ετεροπροσωπία

συμφοράς: κατηγορούμενο στο ἄς μέσω του συνδετικού απαρεμφάτου εἶναι

τοῖς παθοῦσι: αντικείμενο στο συνηχθέσθησαν, και επιθετική μετοχή

τι: αιτιατική της αιτίας από το λέγειν

λαβούσας: κατηγορηματική μετοχή από το ρήμα εὔροιμεν ἄν»

ἡγεμόνα: κατηγορούμενο στο υποκείμενο «την μέν» από τη μετοχή καταστᾶσαν.

Γ.3.β.

α) ειδική πρόταση

ὁ ρήτωρ εἶπεν ὅτι αἱ γάρ ἐπιφάνειαι και λαμπρότητες οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀλλ' ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλοῖεν

β) ειδικό απαρέμφατο

ὁ ρήτωρ εἶπεν τὰς γάρ ἐπιφάνειας και λαμπρότητας οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀλλ' ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλεῖν